

KRAJOWA IZBA RADCÓW PRAWNYCH

00-478 Warszawa, Aleje Ujazdowskie 18 lok. 4
tel. 22 821 99 71, 821 99 72, 626 82 49 • e-mail: kirp@kirp.pl • NIP: 526-10-43-011

L.dz. 771 / OBSiL / 2021

Warszawa, dnia 3 grudnia 2021 r.

Pan Aleksander Pociąg
Przewodniczący
Komisji Praw Człowieka,
Praworządności i Petycji

Szanowny Panie Przewodniczący,

wobec zaangażowania Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w przedmiocie petycji (P10-15/21) znajdującej się w Senackiej Komisji Petycji dotyczącej zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w zakresie orzekania przez sąd o kosztach procesu, w załączeniu przekazuję dwie opinie Ośrodka z dnia 3 grudnia 2021 r. dotyczące przedmiotowego zakresu.

Z poważaniem,

Kierownik

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji

Krajowej Rady Radców Prawnych

Rafał Stankiewicz

Warszawa, 3 grudnia 2021 r.

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w przedmiocie petycji (P10-15/21) znajdującej się w Senackiej Komisji Petycji dotyczącej zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w zakresie orzekania przez sąd o kosztach procesu

I. Uwagi wstępne

Przedmiotem opinii jest petycja dotycząca podjęcia inicjatywy ustawodawczej w zakresie zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w zakresie orzekania przez sąd o kosztach procesu (P10-15/21). Niniejsza opinia została ograniczona do proponowanych zmian w kodeksie postępowania cywilnego.

Przedmiotowa petycja jest inicjatywą Naczelnej Rady Adwokackiej, której celem jest uszczegółowienie i ujednoczenie zasad orzekania o zwrocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniach cywilnych i karnych. W założeniu autorów postulowane zmiany umożliwią adwokatowi lub radcy prawnemu ustanowionemu z urzędu otrzymanie należnego wynagrodzenia za już udzieloną pomoc prawną na bieżąco bez konieczności wieloletniego oczekiwania na wynagrodzenie za czynności procesowe wykonane w toku postępowań sądowych.

II. Istota i zakres proponowanych zmian

Propozycja w zakresie kodeksu postępowania cywilnego dotyczy zmiany treści art. 108 k.p.c. znajdującego się w Dziale I – „Zwrot kosztów procesu” w Tytule V – „Koszty procesu”, który reguluje zasadę unifikacji orzekania o kosztach procesu cywilnego.

Podstawowym sposobem uzyskania zakładanego celu autorzy petycji czynią propozycję, aby sąd przyznawał wynagrodzenie pełnomocnikowi z urzędu **w oddzielnym postanowieniu**, które ma być wydawane po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie

w instancji (proponowane brzmienie art. 108 § 3 zd. 1 k.p.c.), dzięki czemu postanowienie takie może ulec uprawomocnieniu i wykonaniu niezależnie od dalszego toku sprawy.

Po drugie, autor petycji proponuje uregulować w sposób szczególny zasady orzekania o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego pełnomocnika, a także w razie wygaśnięcia ustanowienia pełnomocnika wskutek śmierci strony, która skorzystała z pomocy prawnej. Wedle projektu sąd miałby o takim wynagrodzeniu orzekać na wniosek pełnomocnika w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku (proponowany art. 108 § 3 zd. 2 k.p.c.). Zdaniem pomysłodawcy nie wymagałoby to oczekiwania na zakończenie postępowania w sprawie.

Po trzecie, w świetle propozycji, **koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym wypadku ponosi Skarb Państwa**. Dotyczy to także przypadku, w którym kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu. W takim jednak wypadku sąd zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu na rzecz Skarbu Państwa miałby obowiązek przyznać je od Skarbu Państwa wraz z poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów pełnomocnikowi z urzędu (art. 108 § 5 k.p.c.).

III. Aktualny stan prawny w zakresie orzekania o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu

Regulacja prawna orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej, jest w istocie dość lakoniczna i rozproszona w różnych aktach prawnych, co czyni ją trudną do analizy w praktyce.

Podstawową zasadą jest, że **koszty pomocy prawnej, udzielonej z urzędu, ponosi Skarb Państwa** (art. 29 ust. 1 prawa o adwokaturze¹, art. 22³ ust. 1 ustawy o radcach prawnych², art. 13a ust. 1 ustawy o rzecznikach patentowych³, art. 16 ust. 2 ustawy o prawie pomocy

¹ Ustawa z 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze

² Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych.

³ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 944 z późn. zm.).

w sprawach cywilnych⁴). Powyższy obowiązek Skarbu Państwa **nie jest obecnie bezwzględny**, gdyż powstaje jedynie w dwóch przypadkach.

Pierwszym z nich jest sytuacja, gdy koszty nieopłaconej pomocy prawnej zostały zasądzone od przeciwnika na rzecz strony, dla której ustanowiono pełnomocnika z urzędu, ale egzekucja tych kosztów jest bezskuteczna.

Drugi przypadek ma miejsce, gdy to strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego z urzędu przegrała sprawę i została obciążona kosztami procesu lub nie było podstaw do obciążenia tymi kosztami innego podmiotu.

Powyższe ograniczenie odpowiedzialności Skarbu Państwa za koszty pomocy z urzędu wynika po pierwsze z art. 122 § 1 zd. 1 k.p.c. wedle którego adwokat lub radca prawny ustanowiony z urzędu ma prawo – z wyłączeniem strony ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od przeciwnika. Po drugie szczegółowe kwestie rozliczenia tych kosztów zawierają także akty podstawowe. Zgodnie z § 6 obu rozporządzeń dotyczących ponoszenia kosztów nieopłaconej pomocy świadczonej z urzędu⁵ w sprawie cywilnej, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata lub radcę prawnego ustanowionego z urzędu, koszty sąd przyznaje po wykazaniu bezskuteczności ich egzekucji.

Regulacja art. 122 § 1 k.p.c. i § 6 obu rozporządzeń przesądza więc że w zakresie rozliczania, i egzekwowania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu mogą mieć miejsce dwie sytuacje: po pierwsze – gdy koszty te zostały zasądzone od przeciwnika na rzecz strony dla której adwokat lub radca prawny został ustanowiony, po drugie – gdy koszty zostają przyznane bezpośrednio od Skarbu Państwa.

Powoduje to, że reżim orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej jest obecnie różny. W doktrynie i orzecznictwie nie ma wątpliwości, że w pierwszym przypadku koszty

⁴ Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 z późn. zm.).

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 18) oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 68).

nieopłaconej pomocy prawnej należy kwalifikować jako składnik kosztów procesu (art. 98 § 1 k.p.c.), ponieważ zostały zasądzone na podstawie przepisów określających zasady rozliczania kosztów procesu – od przeciwnika na rzecz strony, dla której adwokat lub rada prawny został ustanowiony.

Jeśli chodzi o przypadek przyznania kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu wprost od Skarbu Państwa to nie wchodzi ono w pojęcie zwrotu kosztów procesu (o którym mowa np. w art. 394 §1 pkt 6 k.p.c.), gdyż nie chodzi tu o zwrot kosztów należny jednej ze stron drugiej.⁶ Odpowiedzialność Skarbu Państwa ma w tym bowiem przypadku jedynie charakter subsydiarny. Podkreśla się jednak, że zobowiązanie Skarbu Państwa względem pełnomocnika z urzędu **ma tu charakter publicznoprawny związany z wykonywaniem przez pełnomocnika zleconych mu czynności zastępstwa prawnego.**⁷

Koszty nieopłaconej pomocy prawnej obejmują opłatę ustaloną zgodnie z przepisami obu wskazanych rozporządzeń oraz niezbędne i udokumentowane wydatki adwokata lub radcy prawnego.

Wedle utrwalonego poglądu jeżeli strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego, wyznaczonego przez sąd, wygrała proces, koszty procesu (w tym wynagrodzenie) **sąd powinien zasądzić na rzecz tej strony**, a nie na rzecz adwokata lub radcy prawnego.⁸ Wynika to z zaliczenia tego wynagrodzenia do kosztów procesu, o których mowa w art. 98 k.p.c. Pełnomocnik z urzędu może jedynie ściągnąć swoje wynagrodzenie zgodnie z art. 122 k.p.c. poprzez uzyskanie klauzuli wykonalności, opiewającej na jego nazwisko, w granicach należnej mu kwoty.⁹ Granicą należnego wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego jest jednak możliwość potrącenia przez przeciwnika kosztów przyznanych mu od strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu (art. 122 § 1 zd. 2 k.p.c.).

⁶ Zob. np. postanowienie SN z 14.07.2010 r., V CZ 51/10, LEX nr 1375553.

⁷ Postanowienie SN z 17.11.2009 r., III CZ 53/09, OSNC 2010/5, poz. 79, „Biuletyn SN” 2010/2, poz. 11; zob. także postanowienie SN z 25.05.2010 r., I CZ 29/10, LEX nr 1308015, a także Z. Krzemiński, [w:] Z. Czeszejko-Sochacki, Z. Krzemiński, *Adwokat z urzędu w postępowaniu sądowym*, Warszawa 1975, s. 71

⁸ Pogląd ten w całości utrzymała zarówno przedwojenna jak i obecna judykatura (por. orzeczenie SN z 19 sierpnia 1938 r., C.I. 1162/37, PS 1939/1, poz. 42; orzeczenie SN z 2 listopada 1954 r., 2 CZ 248/54, PiP 1955/1, s. 150; postanowienie SN z 8.09.1982 r., I CZ 83/82, Palestra 1985, nr 3-4, poz. 28; uchwała SN z 1.03.1989 r., III CZP 12/89, LEX nr 463039), choć doktryna wskazywała na potrzebę zasądzania wynagrodzenia wprost na rzecz pełnomocnika por. B. Pogoda, *Uwagi do art. 121 k.p.c.*, Głos Sądownictwa 1938, nr 2, s. 142.

⁹ Orz. SN z 2.11.1954 r., 2 CZ 248/54, PiP 1955, Nr 1, s. 150.

Wyegzekwowanie przez pełnomocnika z urzędu w całości należnych mu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej skutkuje zaspokojeniem jego roszczenia w stosunku do Skarbu Państwa¹⁰. Należy także zaznaczyć, że zarówno pełnomocnik z wyboru, jak i z urzędu nie mają prawa do odebrania kosztów od innego podmiotu niż strona przeciwna, w szczególności nie mogą ubiegać się o odebranie kosztów od świadka, biegłego, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego w związku z ich rażącą winą (art. 110 zd. 1 k.p.c.). Powyższa uwaga dotyczy również zwrotu kosztów od interwenienta ubocznego, powstałych w wyniku jego niesumiennego lub oczywiście niewłaściwego postępowania¹¹.

Wedle orzecznictwa SN, apelacja uczestnika postępowania w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu, w wypadku przyznania tych kosztów pełnomocnikowi od Skarbu Państwa, jest niedopuszczalna¹². Natomiast pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd przysługuje zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji rozstrzygające o ponoszonych przez Skarb Państwa kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.¹³ Innymi słowy, **strona reprezentowana przez pełnomocnika z urzędu nie może zaskarżyć postanowienia sądu pierwszej instancji orzekającego o wynagrodzeniu adwokata lub radcy prawnego ponoszonym przez Skarb Państwa. Jednakże prawo to przysługuje jego pełnomocnikowi, ponieważ to w jego interesie leży prawidłowe rozliczenie za udzieloną pomoc prawną.**

IV. Dostrzegane wadliwości aktualnego systemu orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej

W doktrynie podnosi się, że od lat istnieją poważne problemy w wypłacaniu należnego honorarium za prowadzenie spraw z urzędu. Niestety wciąż zdarzają się bowiem sytuacje, że pełnomocnicy otrzymują honoraria za sprawy, które toczyły się nie tylko kilka miesięcy

¹⁰ Post. SN z 18.5.2011 r., III CZ 25/11, LEX nr 864008.

¹¹ Z. Krzemiński, *Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971, s. 120.

¹² Uchwała SN z 25.6.2009 r., III CZP 36/09, OSNC 2010, Nr 2, poz. 24, s. 36.

¹³ Uchwała SN z 20.5.2011 r., III CZP 14/11, OSNC 2012, Nr 1, poz. 2, s. 9; uchwała SN z 8.3.2012 r., III CZP 2/12, OSNC 2012, Nr 10, poz. 115, s. 30; zob. A. Kobińska, *Zaskarżalność postanowienia o przyznaniu od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz niedopuszczalność przyznania tych kosztów poniżej stawki minimalnej*, Pal. 2013, Nr 1–2, s. 118–119; P. Ryłski, *Dopuszczalność zażalenia na postanowienie w przedmiocie przyznania od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika z urzędu*, Pal. 2013, Nr 1–2, s. 133 i n.

temu, ale nawet i dwa lata wcześniej.¹⁴ Dlatego postulatem pełnomocników z urzędu jest, aby sądy wypłacały im wynagrodzenie na bieżąco, po zakończeniu każdego etapu postępowania. Do pewnego stopnia propozycja zawarta w petycji zmierza do realizacji wskazanego celu.

Podsumowując aktualny stan prawny i praktykę stosowania prawa należy wskazać, że system orzekania i wypłacania wynagrodzeń pełnomocnikom z urzędu jest dotknięty wieloma dysfunkcjonalnościami i wymaga wręcz pilnych zmian.

Po pierwsze, system ten obowiązuje już od ponad 100 lat w zasadzie nie zmienionej formie, która została ukształtowana jeszcze w okresie międzywojennym, a wynikała z założenia, że pomoc prawna udzielana z urzędu była jedynie dodatkowym, co do zasady nieodpłatnym, świadczeniem adwokatury¹⁵, wykonywanym obok podstawowej aktywności. W tamtym okresie jedyny wypadek odpłatności zastępstwa prawnego świadczonego z urzędu zachodził w razie zasądzenia obowiązku zwrotu kosztów od strony przeciwnej.¹⁶ Obecnie jest to założenie wadliwe, jeśli zważy się **podkreślany w orzecznictwie publicznoprawny aspekt działalności adwokatów i radców prawnych ustanowionych dla strony z urzędu**. W takim wypadku nawiązuje się stosunek prawny między Skarbem Państwa jako zleceniodawcą i pełnomocnikiem jako zleceniobiorcą, który ma prawo do uzyskania wynagrodzenia za świadczone usługi. Odpowiedzialnym za wypłatę tego świadczenia powinien być w pierwszej kolejności Skarb Państwa (zleceniodawca), a nie osoba, której udzielono pomocy prawnej lub jej przeciwnik procesowy. Odpowiedzialność ta nie powinna być także warunkowa lub subsydiarna.

Po drugie podstawowa **reguła rangi ustawowej, że koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu ponosi Skarb Państwa wyrażona w art. 29 ust. 1 prawa o adwokaturze oraz art. 22³ ust. 1 ustawy o radcach prawnych nie jest w zasadzie realizowana**, gdyż jest uzależniona, w razie zasądzenia kosztów od przeciwnika strony,

¹⁴ M. Kaczyński, *Pełnomocnik z urzędu*, Warszawa 2014.

¹⁵ K. Apołłow, *Prawo ubogich w świetle doktryny i praktyki. Komentarz*, Warszawa – Kraków 1938, s. 87.

¹⁶ Wedle art. 19 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r. Prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 86, poz. 733) „**pomoc prawna adwokata z urzędu jest bezpłatna**, chyba że na stronę przeciwną spada zwrot kosztów procesu”. Podobną regulację zawierał art. 78 ust. 2 ustawy z dnia 4 maja 1938 r. Prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 33, poz. 289). Wedle tego przepisu „pomoc prawna adwokata, wyznaczonego z urzędu dla strony, której przyznano prawo ubogich, jest dla strony ubogiej bezpłatna, chyba że stronę przeciwną obciążono kosztami procesu”.

od wykazania bezskuteczności egzekucji. Problem w tym, że modyfikację tej reguły wprowadza akt podstawowy (rozporządzenia)¹⁷, mimo braku ku temu podstaw w delegacji ustawowej.¹⁸

Po trzecie system zakładający jedynie subsydiarną odpowiedzialność Skarbu Państwa wobec pełnomocnika za udzieloną z urzędu pomoc prawną nakłada na pełnomocników dodatkowe obowiązki, które nie mieszczą się już w obowiązku świadczenia pomocy prawnej. Chodzi tu przede wszystkim o **obowiązek dochodzenia na własny koszt należnego mu wynagrodzenia od przeciwnika procesowego strony**, której przyznano prawo do pomocy prawnej (art. 122 § 1 k.p.c.). Rodzi to konflikty na linii strona, której udzielono pomocy a pełnomocnik, gdyż zgodnie z orzecznictwem to na rzecz strony zasądza się należne pełnomocnikowi wynagrodzenie. W razie zatem wyegzekwowania świadczenia przez samą stronę lub spełnienia świadczenia bezpośrednio przez stronę przeciwną do rąk strony zastępowanej, pełnomocnik z urzędu jest zobowiązany w drodze regresu dochodzić swojego wynagrodzenia wprost od zastępowanej dotąd strony. Może to jednak w praktyce oznaczać, że wynagrodzenie takie nie zostanie ostatecznie pokryte przez nikogo, jeśli strona wyzbyła się już uzyskanych środków.

Po czwarte prawo obecnie przewiduje **możliwość potrącenia przez stronę przeciwną własnych wierzytelności z tytułu kosztów procesu** przyznanych od strony, której przyznano pomoc prawną z urzędu wobec wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi (art. 122 § 1 zd. 2 k.p.c.). W takim wypadku pełnomocnik może nie uzyskać wypłaty należnego mu wynagrodzenia i zwrotu kosztów.

Po piąte obecny system **różnicuje możliwość uzyskania wynagrodzenia przez adwokata lub radcę prawnego ustanowionego z urzędu swojego wynagrodzenia w zależności wyniku postępowania oraz od rozstrzygnięcia sądu co do kosztów postępowania**. W razie,

¹⁷ Odmienne sytuacja wygląda w przypadku rzeczników patentowych, gdyż wymaganie uprzedniego wykazania bezskuteczności egzekucji jako warunku odpowiedzialności Skarbu Państwa za koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu wynika z art. 13a ust. 3 ustawy o rzecznikach patentowych.

¹⁸ Według art. 29 ust. 2 Prawa o adwokaturze oraz art. 22³ ust. 2 ustawy o radcach prawnych Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady ponoszenia kosztów, o których mowa w ust. 1, z uwzględnieniem sposobu ustalania tych kosztów, wydatków stanowiących podstawę ich ustalania oraz maksymalnej wysokości opłat za udzieloną pomoc. **W delegacji tej brak możliwości ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności Skarbu Państwa, o której mowa w art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze oraz art. 22³ ust. 1 ustawy o radcach prawnych.**

gdy strona zastępowana przegra proces i brak będzie możliwości obciążenia kosztami procesu drugiej strony lub innego podmiotu prawo do wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi ma charakter bezwarunkowy. W razie zaś obciążenia tymi kosztami innego podmiotu powstaje wskazany wyżej obowiązek uprzedniego wykazania bezskuteczności egzekucji. Sprawia to wiele komplikacji na etapie formułowania przez pełnomocników wniosków o zwrot kosztów udzielonej pomocy prawnej.¹⁹ Ponadto, gdy obciążono inną osobę niż stronę przeciwną pełnomocnik nie ma w ogóle możliwości wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Prowadzi to do oczywistego paradoksu, że z punktu widzenia możliwości uzyskania wynagrodzenia dla pełnomocnika z urzędu bardziej korzystne jest, aby zastępowana strona przegrała proces niż go wygrała, gdyż wtedy może w ogóle nie uzyskać zaspokojenia. System taki miał historyczne uzasadnienie w tym, że niegdyś pełnomocnik z urzędu tylko w razie wygranej mógł uzyskać jakiegokolwiek wynagrodzenie. Taki system motywował go zatem do uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia. Obecnie wprowadza zupełnie niezrozumiałe zróżnicowanie, przy którym trudno mówić o równości pełnomocników wobec prawa.

Po szóste, orzekanie przez sąd o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu w sytuacji , gdy stanowią one koszty procesu **następuje dopiero w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji**, co powoduje że okres oczekiwania na wykonanie takiego orzeczenia jest dość znaczny, biorąc pod uwagę możliwość zaskarżenia takiego orzeczenia apelacją lub uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

V. Ocena zaproponowanych w petycji rozwiązań

Należy w pełni podzielić potrzebę zmian , o której mowa w przedstawionej petycji. Wydaje się ona niezbędna. Nie w pełni jednak odpowiada ona na wszystkie dostrzeżone dotąd wadliwości systemu orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej. Z tego względu poza samą oceną należy wskazać na propozycje pewnych modyfikacji.

W szczególności na poparcie zasługuje najważniejszy postulat wyraźnego wprowadzenia zasady, że **Skarb Państwa ponosi koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu**

¹⁹ Por. J. Szczepański, *Wniosek o zwrot kosztów pomocy prawnej z urzędu – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 18.09.2017 r. (V CSK 677/16)*, *Palestra* 2019, nr 4, s. 93 i n.

w **każdym przypadku** (proponowany art. 108 § 5 zd. 1) . Jest to potrzebna i oczekiwana od wielu lat zmiana, która w końcu byłaby zgodna z zasadami wyrażonymi w art. 29 ust. 1 prawa o adwokaturze oraz art. 22³ ustawy o radcach prawnych. Uzyskanie przez pełnomocnika wynagrodzenia i zwrotu niezbędnych poniesionych kosztów za pomoc świadczoną z urzędu powinno być niezależne od zasad orzekania o kosztach w konkretnym procesie. Wyeleminuje to te przypadki, gdy na skutek zachowania stron lub osób trzecich adwokat lub radca prawny ustanowiony z urzędu może nie uzyskać w ogóle zaspokojenia należnego mu wynagrodzenia i zwrotu poniesionych kosztów.

Na aprobatę zasługuje także postulat **rozdzielenia rozstrzygnięcia o zasądzeniu kosztów na rzecz Skarbu Państwa i obowiązku wypłaty równowartości tych kosztów przez Skarb Państwa na rzecz pełnomocnika** (proponowany art. 108 § 5 zd. 2). Rozwiązanie to zabezpieczy zarówno interes Skarbu Państwa do uzyskania zwrotu wypłaconych kosztów nieuiszczonej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, ale także zapewni pełnomocnikowi realną możliwość uzyskania wynagrodzenia i zwrotu niezbędnych kosztów bez nieuzasadnionej zwłoki. Sprawi także, że pełnomocnik z urzędu zostanie uwolniony od obowiązku samodzielnego ściągania należnych mu sum od przeciwnika strony, której udzielił zastępstwa prawnego.

Rozdzielenie to powinno jednak iść dalej, a mianowicie w tym kierunku, aby całkowicie zrezygnować z możliwości zaliczenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu do kosztów procesu w rozumieniu art. 98 k.p.c. w sytuacji , gdy sąd nakazuje ich wypłatę pełnomocnikowi. W takim wypadku stanowią one powinny należności sądowe, gdyż wynikają z publicznoprawnej relacji Skarb Państwa – pełnomocnik. Dopiero gdy sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie zasądza ich równowartość na rzecz Skarbu Państwa od strony przeciwnej wliczone zostają one do kosztów procesu.

Powyższe dwie propozycje są w pełni zgodne ze zmianami jakie już od wielu lat następują w innych krajach Europy Zachodniej. Przypominają też ewolucję, jaką przeszło orzekanie o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu np. we Francji. Dopiero w 1972 r. ustawodawca w tym kraju zerwał ostatecznie z zasadą świadczenia pomocy przez adwokata z urzędu tytułem darmym (*a titre benevole*), wprowadzając każdorazowy obowiązek pokrycia tych kosztów

przez Skarb Państwa.²⁰ Ustawą z 1991 r. o pomocy prawnej²¹ i późniejszymi jej nowelizacjami zasada ta została udoskonalona w związku ze znacznymi opóźnieniami w wypłacaniu wynagrodzeń pełnomocnikom. Wedle art. 27 ustawy z 1991 r. adwokat świadczący pomoc prawną z urzędu otrzymuje wynagrodzenie i zwrot kosztów w drodze specjalnej rekompensaty ryczałtowej (*une rétribution*). Sumy te są wypłacane za pośrednictwem samorządu adwokackiego, który otrzymuje globalną subwencję od Skarbu Państwa na ten cel (art. 27 ustawy z 1991 r.). Wedle art. 43 tej ustawy w razie zasądzenia kosztów procesu od strony przeciwnej wobec osoby, która uzyskała pomoc prawną z urzędu sąd nakłada na nią obowiązek zwrotu Skarbowi Państwa sumy wyłożone na koszty udzielonej pomocy prawnej. W wyjątkowych wypadkach sąd może zwolnić stronę z obowiązku zwrotu tych kosztów.

Jak widać także ustawodawca francuski oszczędził już wiele lat temu od zasady zasądzenia zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu od strony przeciwnej, co zwalnia pełnomocnika z obowiązku prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Proponowane zmiany należy zatem w pełni poprzeć.

Interesującym rozwiązaniem jest propozycja nakazująca orzekać o zwrocie nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu w oddzielnym postanowieniu, które wydaje się już po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji (proponowany art. 108 § 3 zd. 1). W ocenie autorów petycji sprawi to, że postanowienie takie będzie się mogło uprawomocnić niezależnie od orzeczenia kończącego sprawę.

Warto jednak wskazać, że obecnie także postanowienie takie, zawarte w wyroku, może się uprawomocnić niezależnie od orzeczenia kończącego postępowanie, jeśli nie zostanie zaskarżone przez żadną ze stron. W praktyce bowiem, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem SN strona, której udzielono pomocy prawnej z urzędu nie ma interesu w zaskarżeniu rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej z urzędu. Jeśli wniesienie ona zatem środek odwoławczy od orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie to nie wpłynie to na prawomocność orzeczenia o kosztach pełnomocnika z urzędu. W grę wchodzi jednak zaskarżenie tego rozstrzygnięcia przez stronę przeciwną do strony korzystającej z pomocy prawnej. Wynika to z założenia, że obecnie koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej

²⁰ R. Perrot, *Institutions judiciaires*, Paris 2010, s. 77.

²¹ *Loi n° 91-647 du 10 juillet 1991 relative à l'aide juridique*

z urzędu są zaliczane do kosztów procesu i strona przeciwna może skarżyć ich wysokość, skoro to ona ma je ostatecznie ponieść.

Rozwiązanie zawarte w petycji nie zmienia tego założenia, a więc strona przeciwna będzie mogła wciąż zaskarżyć postanowienie (także wydane odrębnie) o zakresie nieopłaconych kosztów, jeśli kwestionuje ich wysokość. W razie zaś wniesienia środka zaskarżenia co do istoty powinna także skarżyć orzeczenie o kosztach, gdyż w przeciwnym razie naraża się na ryzyko, że sąd obciąży ją obowiązkiem zwrotu tych kosztów Skarbowi Państwa także w sytuacji, gdy wygra ona sprawę w drugiej instancji.

Z powyższego powodu należałoby wyraźnie rozdzielić orzekanie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej na dwa orzeczenia. Jedno, w którym przyznaje się je odrębnym postanowieniem pełnomocnikowi od Skarbu Państwa (zaskarżalne tylko przez pełnomocnika) oraz drugie, w którym ewentualnie zasądza się ich równowartość zgodnie z wynikiem postępowania jako element kosztów procesu od strony przeciwnej (zaskarżalne przez stronę).

Warto też wskazać, że opieszałość w wypłacie kosztów pełnomocnikowi wynika także z praktyki sądowej, która dopóki sprawa nie zostanie ostatecznie zakończona nie kieruje do wykonania prawomocnych orzeczeń sądowych celem wypłaty należnego wynagrodzenia. **Konieczne będzie w tym zakresie zaproponowanie normy nakazującej niezwłoczną wypłatę tych kosztów pełnomocnikowi po uprawomocnieniu się postanowienia w tym przedmiocie.**

Na pełną aprobatę zasługuje natomiast rozwiązanie, aby w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia tych osób wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu orzekał w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku.

Proponować należałoby jednak poszerzenie wskazanej regulacji. Skoro, jak wskazano koszty należne pełnomocnikowi od Skarbu Państwa nie mają już być kosztami procesu w

rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c.²² zasada orzekania o nich po wydaniu orzeczenia kończącego nie musi mieć charakteru bezwzględnego. Możliwe jest, aby w szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd mógł orzekać o tych kosztach lub ich części w toku postępowania. **Proponować należy , aby sąd mógł to zrobić na wniosek adwokata lub radcy prawnego, gdy jest to uzasadnione jego szczególnym interesem m.in. w sytuacji ustania zastępstwa prawnego z urzędu w toku postępowania.** Uzasadnione może to być jednak także innymi względami, np. sytuacją finansową pełnomocnika lub koniecznością poniesienia szczególnie wysokiego wydatku, albo wieloletnim trwaniem procesu. W takim wypadku oczekiwanie na zakończenie postępowania w danej instancji mogłoby być szczególnie krzywdzące. Umożliwi to pełnomocnikowi wywołanie postępowania wpadkowego w przedmiocie należnego mu wynagrodzenia lub zwrotu kosztów już w trakcie trwania postępowania i uzyskania zaspokojenia na wcześniejszym etapie postępowania.

Propozycje zawarte w petycji, choć w przeważającym zakresie należy się z nimi zgodzić nie są zsynchronizowane z innymi obecnymi rozwiązaniami.

Po pierwsze konieczne jest uchylene art. 122 § 1 zd. 1 k.p.c. w aktualnym brzmieniu. Jego pozostawienie wobec propozycji petycji wprowadziłoby niespójność. Propozycja zakłada, że w każdym wypadku koszty pełnomocnika ponosi Skarb Państwa, regulacja art. 122 § 1 k.p.c. zakłada, że to pełnomocnik ma ściągnąć własne wynagrodzenie z kosztów zasądzonych stronie.

Po drugie konieczne będzie uchylene § 6 obu rozporządzeń w związku z wyeliminowaniem subsydiarności odpowiedzialności za wynagrodzenie pełnomocnika.

Postulować należałoby także, aby proponowane zmiany nie zostały ulokowane w art. 108 k.p.c. Błędnie petryfikuje to aktualny stan, wedle którego wynagrodzenie o kosztach pełnomocnika z urzędu są elementem orzekania o kosztach procesu między stronami. Celem proponowanych zmian powinno być zerwanie z takim powiązaniem. Ponadto art. 108 k.p.c. dotyczy zasady jednolitości orzekania o kosztach co ma niewielki związek z zakresem prezentowanej zmiany. Proponować należałoby zatem, aby powyższe propozycje znalazły się w art. 122 k.p.c., który tradycyjnie jest poświęcony wynagrodzeniu i kosztom pełnomocnika z urzędu. Przepis ten zawarty jest w oddzielnym dziale II zatytułowanym „Pomoc prawna z urzędu”. Pozwoli to na

²² Por. Uchwała SN z 13.01.2017 r., III CZP 87/16, OSNC 2017/9, poz. 99, LEX nr 2186048.

odczytywanie postanowień proponowanych zmian w duchu postanowień tego rozdziału i zgodnie z celem proponowanej nowelizacji.

Artykuł 122 k.p.c. mógłby zatem uzyskać brzmienie:

§ 1. Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa.

§ 2. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w odrębnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie z zastrzeżeniem § 4 .

§ 3. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa. W takim wypadku nakaz wypłaty równowartości tych kosztów ze środków Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu zamieszcza się w postanowieniu, o którym mowa w § 2.

§ 4. W przypadkach uzasadnionych ważnym interesem adwokata lub radcy prawnego, a w szczególności w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu orzeka w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu lub ich części w terminie 14 od dnia złożenia wniosku.

§ 5. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 6. Koszty nieopłaconej pomocy prawnej przyznane od Skarbu Państwa podlegają wypłacie na rzecz adwokata lub radcy prawnego niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia w tym przedmiocie, niezależnie od dalszego toku postępowania.

§ 7. Do wykonania orzeczenia zasądzającego koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu na rzecz Skarbu Państwa od strony przeciwnej stosuje się przepisy o wykonaniu orzeczeń w zakresie należności sądowych.

W związku z dostrzeganymi opieszałościami w wykonaniu orzeczeń o przyznaniu pełnomocnikowi z urzędu należnych mu kosztów konieczne jest wprowadzenie art. 122 § 6 k.p.c., który **nakazuje niezwłoczna wypłatę tych środków po uprawomocnieniu się postanowienia bez względu na dalszy tok sprawy.** Jest to nawiązanie do obecnego art. 93 ust. 2 u.k.s.c.²³, który nakazuje niezwłocznie wypłacić należność przyznaną m.in. świadkowi, biegłemu lub tłumaczowi. Obecne w związku z brakiem stosownej regulacji zróżnicowanie jest niezrozumiałe i krzywdzące dla pełnomocników z urzędu.

Propozycja zawarta w art. 122 § 7 k.p.c. ułatwi w praktyce Skarbowi Państwa egzekucję zasądzonych na jego rzecz kosztów. Wedle założenia propozycji będzie się do nich stosować art. 119-125 u.k.s.c. , które przewidują wykonanie orzeczeń w zakresie należności sądowych. Obecnie w pojęcie „należności sądowych” z art. 119 u.k.s.c. nie wchodzi koszty zasądzone na rzecz Skarbu Państwa tytułem zwrotu kosztów udzielonej pomocy prawnej świadczonej z urzędu.

VI. Propozycja alternatywna co do brzmienia art. 122 k.p.c.

Proponowane w petycji zmiany wraz z zaproponowanymi modyfikacjami wydają się najlepiej służące przedstawionym celom. Gdyby jednak nie znalazły one akceptacji należy wskazać na pilną potrzebę zmiany w treści art. 122 k.p.c.

Jak była już mowa w razie przyjęcia reguły bezwarunkowej odpowiedzialności Skarbu Państwa za koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu należałoby uchylić art. 122 § 1 k.p.c.. Jeśli jednak ustawodawca nie zdecydowałby się na taki krok wskazany przepis i tak wymaga pilnych zmian.

²³ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 755 z późn. zm.).

W razie pozostawienia subsydiarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa za koszty nieopłaconej pomocy prawnej niezbędne byłoby wyraźne wskazanie w art. 122 § 1 k.p.c., że **sąd zasądza te koszty od strony przeciwnej na rzecz pełnomocnika**. Jest to niezbędne dla ochrony adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z urzędu. Zmniejszyłoby także w praktyce problemy z odzyskaniem należnego mu wynagrodzenia. Strona, która uzyskała pomoc prawną nie powinna być w żadnym stopniu beneficjentem wynagrodzenia i kosztów poniesionych przez pełnomocnika z urzędu.

Po drugie należy usunąć przewidzianą w art. 122 § 2 k.p.c. możliwość potrącenia przez stronę przeciwną własnych zasądzonych kosztów z kosztami należnymi pełnomocnikowi. Strona przeciwna nie może bowiem uzyskiwać korzyści kosztem należnego wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu.

W takim przypadku art. 122 k.p.c. powinien przybrać brzmienie:

§ 1. W razie przyznania zwrotu kosztów stronie, dla której ustanowiono adwokata lub radcę prawnego z urzędu, wynagrodzenie i zwrot wydatków należnych adwokatowi lub radcy prawnemu zasądza się na jego rzecz.

§ 2. Na zasądzonych należnościach adwokata lub radcy prawnego przysługuje pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

VII. Konkluzje

W świetle powyższych uwag nie budzi wątpliwości potrzeba podjęcia pilnych zmian w odniesieniu do orzekania i wypłacania pełnomocnikom należnych im wynagrodzeń i zwrotu kosztów.

Zmiany powinny iść w kierunku zgodnym z tendencjami europejskimi, czyli wprowadzenia pełnej zasady odpowiedzialności Skarbu Państwa za te koszty. Odpowiedzialność ta powinna być bezwarunkowa, a wypłata należnych pełnomocnikom wynagrodzeń i zwrotu kosztu powinna być niezwłoczna.

Po drugie obowiązek wypłaty należnych pełnomocnikowi kosztów od Skarbu Państwa powinien przestać być traktowany jako element orzekania o kosztach postępowania ponoszonych przez strony, a stać się należnością sądową.

W takim wypadku to Skarb Państwa w razie obciążenia strony przeciwnej kosztami procesu powinien ściągnąć należną mu równowartość wydatkowanych środków wedle zasad, jakie obowiązują dla zwrotu należności sądowych. Wymaga to także powrotu do dyskusji nad usprawnieniem modelu ściągnięcia tych należności.²⁴

Należy także umożliwić pełnomocnikowi wystąpienie w uzasadnionych przypadkach (np. szczególnie długi czas oczekiwania na zakończenie postępowania) o wydanie rozstrzygnięcia w przedmiocie należnych mu kosztów już w toku postępowania. W szczególności powinno to być zasadą w razie cofnięcia lub wygaśnięcia zastępstwa sprawowanego z urzędu.

Niezbędne jest wprowadzenie regulacji nakazującej niezwłoczną wypłatę należnych pełnomocnikowi z urzędu kosztów, tak jak to obecnie dzieje się z należnościami świadków, biegłych czy tłumaczy.

Opracował:

dr hab. Piotr Ryłski, prof. UW

²⁴ Por. m.in. T. Zawisłak, *Egzekucja należności sądowych, jako warunek spójności systemu kosztów sądowych w sprawach cywilnych*, w: *Nowe zasady w zakresie kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2014, s. 27 i n.

Warszawa, dnia 3 grudnia 2021 r.

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w przedmiocie petycji (P10-15/21) znajdującej się w Senackiej Komisji Petycji dotyczącej zmiany ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w zakresie orzekania przez sąd o kosztach procesu

I. Przedmiot stanowiska.

Przedmiotem niniejszego stanowiska jest ustosunkowanie się w aspekcie karnoprocesowym do petycji Naczelnej Rady Adwokackiej w sprawie zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 30 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 z późn. zm.) w zakresie dotyczącym orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu w postępowaniu cywilnym i w postępowaniu karnym. Jakkolwiek w części motywacyjnej petycji na pierwszy plan wysuwa się uszczegółowienie i ujednoczenie zasad orzekania o zwrocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniach cywilnych i karnych, to lektura całości motywów, a także wzgląd na różnice w zakresie proponowanych rozwiązań legislacyjnych, podyktowane różnicami wynikającymi z zasad ustalania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu w procedurze cywilnej i karnej, określonych w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r., skłania do konstatacji, że zasadniczym celem proponowanych w petycji zmian jest zapewnienie adwokatom i radcom prawnym należnego wynagrodzenia za udzieloną pomoc prawną na bieżąco, bez konieczności, często wieloletniego, oczekiwania na wynagrodzenie za czynności procesowe wykonane w toku postępowań cywilnych i karnych (strona 4 petycji). Odniesienie się do przedstawionych celów proponowanych w petycji zmian normatywnych oraz argumentacji służącej ich wsparciu w aspekcie karnoprocesowym wymaga w pierwszym rzędzie zaprezentowania i oceny aktualnego stanu prawnego w zakresie dotyczącym trybu

orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w procesie karnym.

II. Tryb orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu w procesie karnym w aktualnym stanie prawnym.

Na gruncie procesu karnego koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych są kosztami sądowymi należącymi do kategorii wydatków ponoszonych przez Skarbu Państwa od chwili wszczęcia postępowania (art. 618 § 1 pkt 11 w zw. z art. 616 § 2 KPK). Odnotowując jedynie, że nie przesądza to bynajmniej o tym, że koszty takiej pomocy w końcowych rozrachunku ponosi Skarb Państwa, w kontekście rozpatrywanego zagadnienia wymaga podkreślenia, że z przedstawionym uregulowaniem harmonizują przepisy ustaw ustrojowych, dotyczące radców prawnych i adwokatów. Z przepisu art. 22³ ust.1 ustawy o radcach prawnych jednoznacznie wynika, że koszty pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu ponosi Skarb Państwa. Tożsame unormowanie zawarte jest w art. 29 ust. 1 ustawy – Prawo o adwokaturze. Jednocześnie przepis art. 22³ ust. 2 ustawy o radcach prawnych i art. 29 ust. 2 ustawy – Prawo o adwokaturze zawierają delegacje ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzeń, po zasięgnięciu opinii – odpowiednio – Krajowej Rady Radców Prawnych i Naczelnej Rady Adwokackiej, szczegółowych zasad ponoszenia kosztów, o których mowa w ust. 1, z uwzględnieniem sposobu ustalania tych kosztów, wydatków stanowiących podstawę ich ustalania oraz maksymalnej wysokości opłat za udzieloną pomoc. Realizację tych delegacji stanowią rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu oraz w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U. poz. 1714 i 1715). Zgodnie z przepisami tych rozporządzeń na koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez radcę prawnego lub adwokata składają się z jednej strony opłaty ustalone wedle „taryf” określonych w powołanych aktach wykonawczych oraz niezbędne i udokumentowane wydatki radcy prawnego lub adwokata ustanowionego z urzędu.

Przepisy aktów wykonawczych nie określają ani zasad wykładania wydatków związanych z pomocą prawną udzieloną z urzędu przez radcę prawnego lub adwokata ani trybu orzekania o zapłacie kosztów takiej pomocy na rzecz wymienionych podmiotów profesjonalnych. Kwestie te stanowią materią ustawową. W aspekcie uregulowania pierwszej z nich kluczowe znaczenie ma przepis art. 619 § 1 KPK, który statuuje zasadę tymczasowego wykładania wydatków w toku postępowania karnego przez Skarb Państwa. Zgodnie z powyższymi ustaleniami zasada ta znajduje odniesienie również do pokrywania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych. Wyjątek od tej zasady stanowią m.in. wydatki związane z ustanowieniem przez samą stronę obrońcy lub pełnomocnika z wyboru (art. 620 KPK) czy wydatki związane z postępowaniem prywatnoskargowym (art. 621 KPK). Wykładanie wydatków po myśli ustalonej zasady przez Skarb Państwa ma charakter tymczasowy w tym sensie, że ostateczne rozstrzygnięcie co do poniesienia kosztów procesu, w tym wydatków pokrytych w toku procesu karnego przez Skarb Państwa, nastąpi w orzeczeniu kończącym postępowanie. Wykładanie do tego momentu wydatków przez Skarb Państwa uwidacznia się w pełni w przypadku należności świadka, osoby mu towarzyszącej, biegłego, tłumacza lub specjalisty niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych. W następstwie ustalenia i przyznania tych należności w toku procesu karnego przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze podlegają one niezwłocznemu wypłaceniu określonym podmiotom (art. 617 § 2 zd. pierwsze KPK). Wyjątkowo, np. ze względu na potrzebę dokładnego sprawdzenia rachunku biegłego, gdy niezwłoczne wypłacenie należności w kasie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze jest niemożliwe, jej przekazanie może nastąpić przekazem pocztowym lub przelewem bankowym (art. 671 § 2 zd. drugie KPK). Podobnego rozwiązania ustawa karnoprocesowa nie przewiduje w odniesieniu do wydatków w postaci kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych. W związku z tym w praktyce przyjmuje się, że o kosztach tych sąd zasadniczo orzeka na zakończenie postępowania karnego w orzeczeniu kończącym to postępowanie. Stanowisko to opiera się na założeniu, znajdującym pewne uzasadnienie w formie gramatycznej czasownika „udzielać” użytej w art. 618 § 1 pkt 11 KPK, w którym występuje on w postaci imiesłowu przymiotnikowego biernego, że wynagrodzenie z tytułu pomocy prawnej świadczonej z urzędu należy się i powinno być kształtowane za całość pracy

wykonanej przez adwokata lub radcę prawnego (tak postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 3 października 2007 r., sygn. II AKz 674/07, LEX 370411; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2010 r., II AKzw 547/10, OSASz 2011, nr 4, s. 23-27; tak też Ł.Łuczak, (w:) System Prawa Karnego Procesowego, red. naczelny P.Hofmański, Koszty procesu w sprawach karnych, red. M.Klejnowska, Warszawa 2018, s. 480). Można w konsekwencji powiedzieć, że w typowych sytuacjach, związanych z wyznaczeniem adwokata lub radcy prawnego do reprezentowania określonej strony procesowej w całym postępowaniu karnym, dopiero wtedy, gdy łącząca się z tym praca została zrealizowana, czyli nieopłacona pomoc prawna świadczona przez adwokata lub radcę prawnego z urzędu została całościowo „udzielona”, a więc wraz z zakończeniem postępowania, następuje orzeczenie o zapłacie na ich rzecz wynagrodzenia. Stawia to w pewnym sensie pod znakiem zapytania zasadę tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa, jeśli chodzi o koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych. Wystarczy w tym względzie zauważyć, że w przedstawionych, typowych sytuacjach procesowych Skarb Państwa nie ponosi w istocie wydatków obejmujących wskazane koszty przed ostatecznym rozstrzygnięciem w przedmiocie kosztów procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie. Pozwala to dostrzec *sui generis* dysonans pomiędzy rozstrzygnięciem o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych w orzeczeniu kończącym postępowanie, w ramach całościowego rozstrzygnięcia o kosztach procesu karnego, i założeniem wynikającym z art. 619 § 1 KPK, zgodnie z którym – jak już ustalono - koszty takiej pomocy jako wydatki pokrywa tymczasowo w toku procesu karnego Skarb Państwa. Daje to zarazem asumpt do konstatacji, że do czasu orzeczenia kończącego postępowanie wydatki w postaci kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych są niejako „kredytowane” przez wymienione podmioty profesjonalne. Na marginesie poczynionych spostrzeżeń wypada odnotować, że odmiennie w praktyce przedstawia się rozstrzygnięcie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego wyznaczonego do dokonania określonej czynności procesowej. Zauważając, że w takich wypadkach sytuacja radcy prawnego czy adwokata wyznaczonego z urzędu jest zbliżona do sytuacji biegłego, uznaje się za dopuszczalne orzeczenie o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu w orzeczeniu, które nie kończy

postępowania (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 1984 r., sygn. VI KZP 50/83, OSNKW 1984, nr 7-8, poz. 84; Ł.Łuczak, (w:) System Prawa Karnego Procesowego, red. naczelny P.Hofmański, Koszty procesu w sprawach karnych, red. M.Klejnowska, Warszawa 2018, s. 483).

Nie kwestionując bynajmniej poczynionych ustaleń co do dominującego w doktrynie procesu karnego i orzecznictwie stanowiska w kwestii trybu (momentu) orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych wyznaczonych do reprezentowania określonej strony procesowej w postępowaniu karnym, można postawić pytanie, czy w świetle obowiązujących przepisów może wchodzić w rachubę inny sposób rozstrzygnięcia o tych kosztach, mianowicie etapowo, w związku z zakończeniem określonego stadium procesu karnego, w którym została udzielona pomoc prawna świadczona z urzędu.

Biorąc pod uwagę wspomniane, dominujące w piśmiennictwie zapatrywanie, nie powinno być zgoła nic zaskakującego w stwierdzeniu, że przeważają poglądy odrzucające wskazaną możliwość. Niekiedy są one poparte jedynie spostrzeżeniem, że obowiązujące przepisy nie przewidują możliwości wypłacenia obrońcy na raty czy w formie zaliczki, bez zwrócenia uwagi, że nie statuują również w tym względzie zakazu (K.Nowicki, (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2020, s. 2168). Szerzej w podniesionej kwestii wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z dnia 9 kwietnia 2014 r. (II AKz 202/14, Lex nr 1487593), stwierdzając ścisłą korelację przepisu art. 626 § 1 KPK przewidującego rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie z przepisem art. 84 § 2 k.p.k., przewidującym, że obrońca wyznaczony z urzędu ma obowiązek podejmowania czynności procesowych do prawomocnego zakończenia postępowania. Uwzględniając tę korelację uznał, że wobec ustania obowiązków nałożonych na obrońcę wyznaczonego z urzędu dopiero z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania, obrońca ten w czasie prowadzonego postępowania karnego jest w trakcie świadczenia swej pracy i z całą pewnością nie można uznać ją za zakończoną przed tym momentem. Zdaniem powołanego sądu, nawet gdyby przyjąć *per analogiam* do stosunku prawnego wynikającego z umocowania określonego adwokata lub radcy prawnego przez oskarżonego, że stosunek prawny łączący obrońcę

wyznaczonego z urzędu ze Skarbem Państwa to swoisty stosunek zlecenia, z uwagi na kompletne uregulowanie w powołanych przepisach ustawy karnoprosesowej zarówno zakresu udzielanej pomocy prawnej przez obrońcę ustanowionego z urzędu, jak i terminu przyznania mu za tę obronę wynagrodzenia, należy wykluczyć w tym zakresie stosowanie przepisów art. 735 § 1 i § 2 w zw. z art. 750 KC i dowolne kształtowanie kwestii terminu przyznania obrońcy wynagrodzenia poprzez jego wypłatę w trakcie trwania obrony, przed prawomocnym zakończeniem postępowania, bowiem dopiero z tym momentem następuje zakończenie świadczenia pracy, do której w ramach stosunku obrony z urzędu zobligowany jest adwokat lub radca prawny, uzasadniające wypłatę wynagrodzenia uregulowanego prawem. W prezentowanym orzeczeniu Sąd Apelacyjny przychylił się również do stanowiska, zgodnie z którym wypłacanie obrońcy wynagrodzenia po zakończeniu poszczególnych faz postępowania byłoby równoznaczne z wypłacaniem wynagrodzenia na raty czy w formie zaliczkowej, czego nie przewidują obowiązujące przepisy Kodeksu postępowania karnego, ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze czy też rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z dnia 28 września 2002 r.

Przedstawiona koncepcja interpretacyjna oraz argumenty mające przemawiać na jej rzecz w kilku miejscach nasuwają wątpliwości. Wywołuje je chociażby stwierdzenie jednoznaczności określenia terminu przyznania obrońcy wynagrodzenia za udzieloną pomoc prawną świadczoną z urzędu w art. 626 § 1 KPK, z którym nie sposób w pełni się zgodzić, zważywszy na włączenie kosztów takiej pomocy do wydatków podlegających w toku procesu karnego – zgodnie ze sformułowaną już wyżej zasadą, wynikającą z art. 619 § 1 KPK - tymczasowemu wyłożeniu przez Skarb Państwa. Na gruncie omawianej koncepcji interpretacyjnej brak jest odniesienia do wskazanej zasady, mimo że przyjęcie tej koncepcji prowadzi w gruncie rzeczy do jej podważenia w zakresie dotyczącym wydatków obejmujących koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych. Wątpliwości mieć można także co do stwierdzonej przez Sąd Apelacyjny ścisłej korelacji między treścią art. 84 § 2 KPK określającego zakres czasowy obowiązku działania obrońcy z urzędu i treścią art. 426 § 1 KPK, który określa moment orzekania o całości kosztów procesu karnego. Wszak zupełnie czym innym jest zakres świadczonej pomocy prawnej przez obrońcę wyznaczonego z urzędu, a czym innym sposób

rozliczenia wynagrodzenia należnego z jej tytułu. Upatrując ścisłego związku między wymienionymi przepisami Sąd Apelacyjny w przytoczonym postanowieniu nie bierze ponownie pod uwagę tego, że w odniesieniu do kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu znajduje zastosowanie zasada tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa. Ignorowanie w ten sposób treści art. 619 § 1 w zw. z art. 618 § 1 pkt 11 KPK na gruncie interpretacyjnym można by oceniać przez pryzmat naruszenia zakazu wykładni *per non est*, jeśli bowiem o momencie rozliczenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego decyduje treść art. 626 § 1 KPK, to przepis art. 618 § 1 pkt 11 KPK, włączający te koszty do wydatków, podlegających zasadniczo wyłożeniu przez Skarb Państwa w toku procesu karnego, okazuje się w istocie zbędny, być może poza tymi sytuacjami, stanowiącymi mniejszość, w których wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu następuje w celu wykonania określonej czynności procesowej.

Na tle tych końcowych spostrzeżeń można zauważyć, że właśnie w zasadzie tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa i jej jednoznacznym odniesieniu do kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, wynikającym z włączenia ich w art. 618 § 1 KPK do wydatków Skarbu Państwa, można by upatrywać podstawy do odmiennego stanowiska względem przyjmowanego w orzecznictwie w kwestii dopuszczalności *de lege lata* etapowego rozliczania takich kosztów. Wystarczy w tym względzie zauważyć, że możliwość taka harmonizowałaby z treścią przywołanej zasady i w gruncie rzeczy służyłaby jej urealnieniu w odniesieniu do kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Przyjmując tę perspektywę należałoby w efekcie podkreślić, że treść przepisu art. 618 § 1 pkt 11 KPK, w którym mowa o „pomocy prawnej udzielonej z urzędu”, nie wyklucza jego rozumienia w taki sposób, aby „udzielenie” pomocy odnosić jedynie do części czynności adwokata lub radcy prawnego składających się na zakres ich obowiązkowego działania w charakterze profesjonalnego przedstawiciela określonego uczestnika postępowania. Trzeba równocześnie zaznaczyć, mając na względzie, że na gruncie odmiennej koncepcji interpretacyjnej podnosi się brak przepisu, który by przewidywał możliwość częściowego, etapowego orzeczenia o kosztach pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych, że argument ten można odwrócić, akcentując brak przepisu, który by tego zakazywał. Taki punkt widzenia przyjmuje również K.Eichstaedt, uznając, że prezentowane w orzecznictwie

stanowisko wykluczające w sposób absolutny możliwość zasądzenia i wypłaty wynagrodzenia dla obrońcy z urzędu w formie zaliczkowej lub na raty jest zbyt rygorystyczne. W efekcie, nie kwestionując całkowicie racji przemawiających na rzecz wskazanego stanowiska, opowiada się za dopuszczeniem na gruncie aktualnego stanu prawnego częściowego zasądzenia na rzecz adwokata lub radcy prawnego wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu, związanego z zakończeniem określonej fazy postępowania (K.Eichstaedt (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz, pod red. D.Świeckiego, Warszawa 2017, t. II, s. 1404)

W świetle przedstawionych powyżej argumentów w konkluzji można stwierdzić, że obowiązujące przepisy dają podstawę do interpretacji, odwołującej się przede wszystkim do zasady tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa, zgodnie z którą koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych mogą podlegać rozliczeniu etapowemu, uwzględniającemu nie całościowo, ale częściowo udzieloną z urzędu pomoc prawną w toku postępowania karnego. Trudno byłoby jednak w sposób racjonalny oczekiwać, zważywszy na ugruntowaną, odmienną linię orzeczniczą, powszechnie akceptowaną w praktyce, że przedstawiona interpretacja spotka się z uznaniem i w rezultacie koszty pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych będą podlegały etapowemu rozliczeniu, np. w związku z zakończeniem określonego stadium procesowego. Skłania to do oczywistego – jak wolno sądzić - wniosku, że do tego, aby taka metoda orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu mogła znaleźć odzwierciedlenie w wymiarze praktycznym niezbędną jest interwencja ustawodawcy, polegająca na wyraźnym uregulowaniu możliwości częściowego zasądzenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych.

W obliczu dotychczasowych ustaleń nie powinno być zgoła nic zaskakującego w stwierdzeniu, że na rzecz wskazanego uregulowania przemawia przede wszystkim względ na urealnienie zasady tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa w zakresie dotyczącym kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych. W tym aspekcie warto zwrócić uwagę, że o ile w przypadku wydatków w postaci kosztów pomocy prawnej świadczonej z wyboru ich wyłożenie należy w sposób naturalny do strony, która ustanowiła obrońcę lub pełnomocnika (art. 620 KPK), o tyle w przypadku

wydatków związanych z wyznaczeniem obrońcy lub pełnomocnika z urzędu obowiązująca praktyka orzekania o kosztach pomocy prawnej świadczonej z urzędu powoduje, że jeśli można w ogóle mówić o ich wyłożeniu, to przez adwokata lub radcę prawnego „kredytującego” – jak już powiedziano wcześniej - pomoc prawną świadczoną z urzędu. Dla takiego stanu rzeczy i zróżnicowania sytuacji adwokatów i radców prawnych niosących pomoc prawną w procesie karnym, polegającego na tym, że wydatki z nią związane są realnie wykładane tylko w przypadku ich ustanowienia w charakterze obrońcy lub pełnomocnika przez stronę procesową, natomiast – wbrew treści art. 619 § 1 KPK – nie podlegają faktycznie wyłożeniu przez Skarb Państwa w przypadku obrony lub pełnomocnictwa z urzędu, akceptacji być nie może. Za truizm może uchodzić stwierdzenie, że w wypadku wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego z urzędu, a więc mocą decyzji właściwych organów państwa, udziałem państwa, a nie adwokatów i radców prawnych zobowiązanych do świadczenia pomocy prawnej z urzędu, powinno być kredytowanie ich aktywności procesowej i związanego z nią nakładu pracy.

Na tle zaprezentowanej diagnozy obowiązującego stanu prawnego i praktyki w sprawie orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych nie może ująć uwagi, że postulat zmiany normatywnej w tym zakresie i unormowania możliwości etapowego rozliczenia kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu nabiera szczególnego znaczenia we wciąż częstych przypadkach procesu karnego rozciągającego się w czasie przez kilka lat. W takich realiach procesowych, przy uwzględnieniu obecnej praktyki rozstrzygania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, adwokaci lub radcy prawni wykonują pracę w ramach świadczenia tej pomocy bez realnych widoków na uzyskanie w rozsądnym czasie wynagrodzenia z tego tytułu. Stawia to w pewnym sensie pod znakiem zapytania zaangażowanie w niesienie takiej pomocy, przy pełnym zaufaniu do profesjonalizmu adwokatów lub radców prawnych. Pytanie takie może być zresztą udziałem samych stron procesowych reprezentowanych przez obrońców lub pełnomocników z urzędu, jeśli tylko zdają sobie sprawę, że adwokat lub radca prawny świadczy pracę w związku z niesieniem pomocy prawnej, mimo że w trakcie długoletniego procesu karnego nie otrzymuje z tego tytułu wynagrodzenia. Nie wymaga dowiedzenia teza, że jeśli wątpliwości co do zaangażowania w sprawę adwokata lub radcy

prawnego stają się udziałem strony przez nich reprezentowanej, to zazwyczaj przekłada się to ujemnie na zaufanie do adwokata lub radcy prawnego, stanowiące niezbędny element relacji, która powinna ich łączyć ze stroną, aby można było myśleć o optymalnym reprezentowaniu jej interesów procesowych. Wreszcie należy zauważyć, że wynikające z obecnej praktyki w sprawie rozliczania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego często znacznie odsunięcie w czasie wypłaty wynagrodzenia w związku z tym świadczeniem wydaje się trudne do pogodzenia, jeśli chodzi o pewną systemową konsekwencję, z założeniem niezwłoczności wypłaty wynagrodzenia za np. czynności biegłego czy tłumacza (art. 618l § 2 zd. pierwsze KPK). Należy sądzić, że sam fakt rozciągnięcia w czasie pracy adwokata lub radcy prawnego, zdeterminowany przez obowiązek świadczenia pomocy prawnej do momentu prawomocnego zakończenia postępowania, nie stanowi dostatecznej podstawy do tak diametralnej różnicy między ich sytuacją i sytuacją innych podmiotów angażowanych z urzędu w toku procesu karnego, jeśli chodzi o moment otrzymania wynagrodzenia za już wykonaną pracę.

Na tle podniesionych wyżej uwag odnoszących się do zjawiska znacznego rozciągnięcia w czasie procesu karnego i odsunięcia w związku z tym momentu zapłaty wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych, aby uniknąć niedomówień, wymaga odnotowania, że zjawisko to ujawnia się w sprawach trafiających do rozpoznania na rozprawie głównej, nie występuje natomiast zasadniczo w sprawach, które są rozpatrywane w ramach tzw. konsensualnego modelu procesu sądowego, a więc w sprawach, w których dochodzi do rozstrzygnięcia w kwestii odpowiedzialności karnej na posiedzeniu wyrokowym, ewentualnie na pierwszym terminie rozprawy w związku z zastosowaniem art. 387 k.p.k. W określonej na końcu grupie spraw stosunkowo rzadko dochodzi do uruchamiania kontroli instancyjnej ze względu na ograniczenia w podnoszeniu zarzutów przewidziane w art. 447 § 5 k.p.k., co w konsekwencji oznacza, że orzeczeniem kończącym postępowanie, który uzyskuje cechę prawomocności, jest zazwyczaj wyrok sądu pierwszej instancji i to zawarte w nim rozstrzygnięcie o kosztach jest podstawą otrzymania przez adwokata lub radcę prawnego wynagrodzenia, jeżeli świadczyli w takiej sprawie pomoc prawną z urzędu.

III. Analiza motywów postulowanej w omawianej petycji zmiany regulacji Kodeksu postępowania karnego w zakresie dotyczącym orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu.

Przedstawione w analizowanej petycji argumenty mające przemawiać na rzecz proponowanych w niej zmian ustawy karnoprosesowej w odniesieniu do orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych korespondują w przeważającej mierze z wnioskami płynącymi z przeprowadzonej w poprzednim punkcie krytycznej analizy obowiązującej regulacji prawnej we wskazanym zakresie. Tak jest w przypadku argumentu odwołującego się do potrzeby zapewnienia adwokatowi i radcy prawnemu świadczącemu pomoc prawną z urzędu prawa do otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną. Wpisuje się on w ustaloną wcześniej potrzebę urealnienia w praktyce określonej w art. 619 § 1 KPK zasady tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa w procesie karnym, znajdującej zastosowanie – jak już parokrotnie powiedziano – do kosztów wskazanej pomocy. Jednocześnie w związku z przywołanym argumentem nacisk kładzie się na zapobieżenie zidentyfikowanym również wcześniej sytuacjom, w których adwokat lub radca prawny uzyskuje wynagrodzenie za już udzieloną pomoc prawną po kilku latach, ze względu na uzależnienie jego wypłaty od prawomocnego zakończenia postępowania karnego. Pozostaje w tym aspekcie zgodzić się z postulatem oderwania prawa adwokata lub radcy prawnego świadczącego pomoc prawną z urzędu do otrzymania wynagrodzenia od rozstrzygnięcia o kosztach procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie, którego oddalenie w czasie wynika często z okoliczności, które są niezależne od profesjonalnego przedstawiciela, np. przewlekłości postępowania, wydania wyroku kasatoryjnego (uchylającego zaskarżone orzeczenie i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania), zawieszenia postępowania czy złożoności faktycznej sprawy, wymagającej skomplikowanego postępowania dowodowego. Z podniesionymi w poprzednim punkcie niniejszego stanowiska uwagami harmonizuje również argument sięgający potrzeby wyeliminowania zróżnicowania sytuacji prawnej adwokatów i radców prawnych świadczących pomoc prawną z urzędu i innych podmiotów, które podejmują określone czynności w wyniku ich powołania z urzędu przez organy procesowe. Gwoli uniknięcia niejasności, kilku dodatkowych słów uwagi wymaga

rozwińnięcie przywołanego argumentu związane z analizą czynności biegłego i orzekania o należnym mu wynagrodzeniu. W tym zakresie w uzasadnieniu petycji podkreśla się, że w przypadku kilku czynności dokonywanych przez biegłego, mianowicie złożenia opinii pisemnej, przedstawienia opinii ustnej oraz złożenia opinii uzupełniającej, mimo że czynności te składają się całościowo na jeden dowód z opinii biegłego wynagrodzenie jest wypłacane na wniosek biegłego za każdą z wymienionych czynności, a więc niejako za każdy etap pracy „dającej” dowód z opinii biegłego. Nie kwestionując przedstawionego sposobu rozliczania wynagrodzenia należnego biegłemu nie można tracić z pola widzenia tego, że wymienione, kolejne czynności, składające się na dowód z opinii biegłego, zwłaszcza – w warunkach karnoprosesowych – uzupełniająca opinia pisemna, nie muszą mieć miejsca w każdym wypadku powołania przez organ procesowy biegłego w celu przedstawienia opinii co do okoliczności wymagających wiadomości specjalnych. Niewątpliwie należy w tym upatrywać uzasadnienia dla możliwości rozstrzygnięcia o wynagrodzeniu biegłego za każdy z poszczególnych etapów jego pracy tworzącej całościowo jeden dowód z opinii biegłego. Ta specyfika dowodu z opinii biegłego powoduje, że sytuacji związanej z odrębnym zasądzeniem należnego mu wynagrodzenia za wskazane etapy pracy nie można odnosić w stosunku jeden do jednego do sytuacji, w których adwokat lub radca prawny wykazuje aktywność procesową i wykonuje na kolejnych etapach toczącego się procesu karnego pracę całościowo składającą się na realizację spoczywającego na nim, z góry określonego zakresowo obowiązku, świadczenia pomocy prawnej z urzędu do czasu prawomocnego zakończenia postępowania (art. 84 § 2 KPK).

Odrębnego ustosunkowania się wymaga podniesiona w petycji konieczność jednoznacznego uregulowania zasad orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego. Argument ten sam przez się nie powinien nasuwać niczyich zastrzeżeń. Jest on natomiast sformułowany na tle oceny praktyki orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych w związku z wydaniem w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym wyroku kasatoryjnego, a więc uchylającego zaskarżony wyrok i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania. W związku z tym można zauważyć, że o kształcie tej praktyki decyduje w gruncie rzeczy właściwe rozumienie pojęcia „orzeczenie kończące

postępowanie”, z którego wydaniem łączy się obowiązek rozstrzygnięcia o kosztach. Na gruncie karnoprocesowym nie budzi wątpliwości, że do wskazanej kategorii pojęciowej nie należy kasatoryjny wyrok sądu odwoławczego lub kasacyjnego, ponieważ w konsekwencji jego wydania postępowanie karne nadal się toczy. W związku z tym w praktyce wydaniu takiego wyroku nie towarzyszy z reguły rozstrzygnięcie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego, a wniosek w tym względzie uznaje się za przedwczesny (tak m.in. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2010 r., II AKzw 547/10, OSASz 2011, nr 4, s. 23-27). Pewne odchylenie od tej reguły, wskazane w uzasadnieniu omawianej petycji, dotyczy sytuacji procesowej, w której we wniosku o zasądzenie kosztów udzielonej pomocy prawnej z urzędu, złożonym w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym, adwokat lub radca prawny wnosi o ich przyznanie w kwocie wyższej niż minimalna za udział w takim postępowaniu. Biorąc pod uwagę, że kryteria decydujące o zasądzeniu wynagrodzenia w kwocie wyższej niż stawka minimalna mają charakter ocenny, wiążą się bowiem m.in. z uwzględnieniem charakteru sprawy i wkładu pracy adwokata lub radcy prawnego w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia, Sąd Najwyższy stwierdził, że weryfikacja tych kryteriów pod kątem zasądzenia wyższego wynagrodzenia na rzecz obrońcy (pełnomocnika) powinna być udziałem tego sądu, przed którym on występował (postanowienie SN z dnia 20 października 2009 r., I KZP 1/09, OSNKW 2009, nr 12, poz. 101). Oznacza to, że jeżeli obrońca (pełnomocnik) składa w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym wniosek o zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez niego z urzędu w kwocie przewyższającej stawkę minimalną, do jego rozpoznania i tym samym rozstrzygnięcia o tych kosztach jest właściwy – odpowiednio – sąd odwoławczy lub sąd kasacyjny. U podłoża przedstawionego wyjątku od reguły, zgodnie z którą wydaniu wyroku kasacyjnego nie towarzyszy rozstrzygnięcie o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu, leży wzgląd na prawidłowe zastosowanie przepisów rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata lub radcę prawnego z urzędu (Dz.U. poz. 1714 i 1715) w zakresie związanym z określonymi w nich kryteriami warunkującymi ustalenie wynagrodzenia należnego adwokatowi lub radcy prawnemu w stawce wyższej niż minimalna. Nie wydaje się, aby podyktowane tym względem

wyjątkowe rozstrzygnięcie o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu mimo wydania wyroku kasacyjnego w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym mogło być źródłem niejednoznaczności podniesionych w uzasadnieniu analizowanej petycji, jeśli chodzi o orzekanie o tych kosztach na wymienionych etapach procesu karnego. Można je natomiast dostrzec poza zobrazowaną wyjątkową sytuacją procesową, w związku z sygnalizowaną już w poprzednim punkcie niniejszego stanowiska ewentualnością orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu w związku z wydaniem wyroku kasacyjnego w postępowaniu kasacyjnym, jeżeli pomoc ta wiązała się z wyznaczeniem adwokata lub radcy prawnego jedynie do czynności sporządzenia i podpisania kasacji. Nie ulega wątpliwości, że zarówno względy funkcjonalne, jak i słusznościowe przemawiają za tym, aby w zarysowanym układzie procesowym, wzięwszy pod uwagę, że adwokat lub radca prawny wyznaczony z urzędu, który dokonał tych czynności nie zetknie się już więcej ze sprawą, przyznać mu wynagrodzenie z tytułu udzielonej pomocy prawnej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym mimo uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (w tym duchu też Ł.Łuczak, (w:) System Prawa Karnego Procesowego, red. naczelny P.Hofmański, Koszty procesu w sprawach karnych, red. M.Klejnowska, Warszawa 2018, s. 482-483). Rzecz w tym, że z przytoczonego stanowiska najwyższej instancji sądowej, zawężającego możliwość orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej w instancji kasacyjnej, w której dochodzi do uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, do sytuacji, w których adwokat lub radca prawny wnosi o zasądzenie kosztów według stawki przewyższającej stawkę minimalną, wynika poniekąd jej wykluczenie w innych wypadkach. Pozostaje w związku z tym niejasna kwestia jej wykorzystania z racji tego, że wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego z urzędu nastąpiło w celu dokonania zasadniczo pojedynczej czynności procesowej, obejmującej sporządzenie i podpisanie skargi kasacyjnej. Trzeba przy tym zauważyć, że wątpliwości w tej materii są w istocie pokłosiem panującej praktyki orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych w orzeczeniu kończącym postępowanie, można więc powiedzieć, że konieczność ich rozwiania i jednoznacznego unormowania orzekania o tych kosztach w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym wpisuje się we wcześniej podniesioną potrzebę urealnienia zasady tymczasowego wykładania tych kosztów jako wydatków przez Skarb

Państwa i tym samym oderwania prawa do wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego wyznaczonego z urzędu od – jak zaznaczono w uzasadnieniu petycji – „często odległego w czasie prawomocnego zakończenia postępowania”.

IV. Analiza proponowanej w petycji zmiany art. 626 KPK.

Zarówno wnioski płynące z przeprowadzonej diagnozy aktualnego stanu prawnego oraz obowiązującej praktyki rozstrzygania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych, jak i przytoczone w poprzednim punkcie argumenty, które zostały podniesione w analizowanej petycji, przemawiają w sposób wyraźny na rzecz zmian aktualnej regulacji prawnej w zakresie orzekania o tych kosztach. W ich świetle w zasadzie w sposób jednolity przedstawia się kierunek, w jakim powinny podążać te zmiany, można bowiem stwierdzić, że wynika z nich potrzeba urealnienia w aspekcie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu zasady tymczasowego ich wykładania jako wydatków przez Skarb Państwa poprzez zerwanie z praktyką orzekania o tych kosztach w orzeczeniu kończącym postępowanie, powodującą, że wynagrodzenie za pomoc prawną świadczoną z urzędu przysługuje adwokatom i radcom prawnym dopiero z chwilą prawomocnego zakończenia procesu, co następuje nieraz po kilku latach od pierwszych czynności związanych ze świadczeniem tej pomocy. Urzeczywistnienie tego założenia legislacyjnego na gruncie projektowanych w petycji zmian normatywnych polega przede wszystkim na propozycji unormowania w art. 626 § 4 KPK wyjątku od zasady orzekania o kosztach procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Wyjątek ten jest jednocześnie objęty zastrzeżeniem dodanym do art. 626 § 1 w projektowanym brzmieniu, w którym zasada ta jest statuowana. Konstrukcja tego wyjątkowego rozwiązania ma charakter złożony. Można w jej ramach wyróżnić dwa poziomy powiązane z odrębnym trybem orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych.

Na pierwszym poziomie mieści się proponowane w art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK uregulowanie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z własnej inicjatywy organu procesowego – sądu. Można w gruncie rzeczy powiedzieć, że powołany przepis statuuje zasadę orzekania o kosztach takiej pomocy z urzędu w oddzielnym postanowieniu, zapadającym w następstwie wydania orzeczenia kończącego sprawę

w instancji. Mówiąc innymi słowy, przewiduje zasadę etapowego orzekania z urzędu o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych wraz z zakończeniem postępowania w danej instancji. Przyjęcie takiego rozwiązania oznaczałoby, że adwokaci lub radcy prawni uzyskiwaliby z urzędu wynagrodzenie za pomoc prawną świadczoną z urzędu wraz zakończeniem postępowania przed sądem pierwszej instancji czy przed sądem odwoławczym albo sądem kasacyjnym, w których udzielili wskazanej pomocy, niezależnie od tego, czy proces karny w danej sprawie miałby swój dalszy ciąg.

Na drugim z wyróżnionych poziomów mieści się uregulowanie w art. 626 § 4 zd. drugie KPK wnioskowego trybu rozstrzygnięcia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu. Jego rdzeń stanowi uprawnienie obrońcy i pełnomocnika wyznaczonego z urzędu do wystąpienia z wnioskiem w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Zgodnie z omawianą propozycją legislacyjną złożenie takiego wniosku rodziłoby po stronie sądu obowiązek rozstrzygnięcia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu na każdym etapie postępowania, na którym został on złożony. Z jego uzasadnienia w analizowanej petycji wynika, że stworzenie takiej możliwości jest związane ze specyfiką rozliczania wynagrodzenia należnego obrońcy lub pełnomocnikowi wyznaczonemu z urzędu w procesie karnym, określoną szczegółowo w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata lub radcę prawnego z urzędu (Dz.U. poz. 1714 i 1715), z których wynika, że wynagrodzenie to obejmuje stawkę bazową oraz stawkę dodatkową za każdy termin rozprawy, a więc jest związane ściśle z aktywnością obrońcy lub pełnomocnika na kolejnych rozprawach. Przyjęcie przedstawionego rozwiązania otwierałoby drogę do tego, aby koszty pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego były zasądzane do wysokości kosztów aktualnie należnych nawet, np. w związku z każdym kolejnym terminem rozprawy w postępowaniu głównym lub odwoławczym. Stanowiłoby ono wyłom w zakresie orzekania o kosztach tej pomocy z urzędu w postanowieniu zapadającym zgodnie z art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK w projektowanym brzmieniu po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w danej instancji, przy czym nie wyłączałoby go całkowicie, należy bowiem uznać,

że w przypadku ostatniego terminu rozprawy np. przed sądem pierwszej instancji po wydaniu wyroku sąd byłby zobowiązany do wydania wskazanego postanowienia choćby tylko w odniesieniu do kosztów pomocy udzielonej z urzędu w ramach tego terminu rozprawy. Z wnioskowym trybem orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu łączy się propozycja unormowania art. 626 § 5 KPK, przewidującego zawarcie we wniosku oświadczenia, że opłata z tytułu udzielonej pomocy prawnej z urzędu nie została zapłacona w całości lub w części.

Przechodząc do oceny przedstawionych propozycji rozwiązań normatywnych można w zasadzie od razu wyrazić aprobatę dla tej z nich, która dotyczy orzekania z urzędu o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej przez adwokatów lub radców prawnych z urzędu. Związanie obowiązkowego rozstrzygnięcia o takich kosztach przez sąd z każdorazowym zakończeniem postępowania w danej instancji wychodzi naprzeciw zidentyfikowanej uprzednio potrzebie urealnienia zasady tymczasowego wykładania wydatków przez Skarb Państwa, jeśli chodzi o koszty pomocy prawnej udzielonej z urzędu, i oderwania rozstrzygnięcia o nich od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie, do którego często dochodzi po upływie długiego czasu od pierwszych czynności składających się na niesienie takiej pomocy. Nie może ująć uwadze, że analizowana propozycja normatywna, zawarta w art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK w projektowanym brzmieniu, przynosi rozwiązanie przybliżonych we wcześniejszych punktach niniejszego stanowiska problemów praktycznych związanych z orzekaniem w aktualnym stanie prawnym o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym, w którym następuje wydanie wyroku kasatoryjnego, po którym – w rezultacie przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – proces karny nadal się toczy. W myśl omawianego rozwiązania, w zarysowanych konfiguracjach procesowych, mimo uchylecia zaskarżonego wyroku o przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, do sądu, który rozpoznał apelację lub kasację, należałoby, po wydaniu wyroku, postanowienie zasądzające koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym lub kasacyjnym w każdym wypadku, a nie jak to ma miejsce obecnie, jedynie w razie konieczności zweryfikowania przez wskazany sąd kryteriów uzasadniających wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego

w stawce wyższej niż minimalna. W przypadku postępowania apelacyjnego wynikałoby to z odpowiedniego zastosowania art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK w proponowanym brzmieniu w tym postępowaniu na podstawie odesłania przewidzianego w art. 634 KPK, natomiast w przypadku postępowania kasacyjnego z odpowiedniego zastosowania proponowanego przepisu na podstawie odesłania do odpowiedniego zastosowania przepisów o kosztach postępowania odwoławczego w art. 637a KPK.

Mniej oczywista jest ocena propozycji legislacyjnej wprowadzającej wyłom w zakresie propozycji orzekania z urzędu o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w następstwie wydania orzeczenia kończącego postępowanie w danej instancji, w związku z przewidzianym w projektowanym art. 626 § 4 zd. drugie KPK uprawnieniem adwokata lub radcę prawnego do złożenia wniosku o zwrot kosztów wskazanej pomocy na każdym etapie postępowania. Nie można wykluczyć wykształcenia się w związku z tym uprawnieniem praktyki adwokackiej i radcowskiej, polegającej na każdorazowym, związanym z każdym terminem posiedzenia lub rozprawy, składaniem wniosku o zwrot kosztów udzielonej pomocy prawnej z urzędu, nawet w sprawach, w których zaledwie parę terminów posiedzenia lub kilka terminów rozprawy będzie poprzedzało wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w danej instancji. Wynikające z opisanej praktyki orzekanie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu we wskazanej kategorii spraw w przypadku każdego terminu rozprawy głównej, generujące przecież dodatkowe czynności sądu, związane z obowiązkiem wydania postanowienia w tym przedmiocie, trudno byłoby w pełni zaakceptować z pragmatycznego punktu widzenia. Biorąc pod uwagę z jednej strony to, co już wcześniej ustalono, mianowicie, że kwestia negatywnego przełożenia długotrwałości postępowań karnych na uzyskanie przez adwokatów lub radców wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu nie ujawnia się w przypadku spraw podlegających rozpoznaniu na posiedzeniach w trybach konsensualnych, z drugiej strony – przy uwzględnieniu funkcjonowania unormowania określonego w art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK w proponowanym brzmieniu - to, że przełożenie takie występuje zazwyczaj ze względu na znaczną liczbę rozpraw, rzadziej np. ze względu na zawieszenie postępowania, można zaproponować optymalizację analizowanego rozwiązania, która mogłaby polegać na zrelatywizowaniu prawa do wystąpienia przez adwokata lub radcę prawnego z wnioskiem

o orzeczenie o kosztach udzielonej przez nich pomocy prawnej z urzędu w toku postępowania w danej instancji do określonej, minimalnej liczby terminów rozprawy, po których mogłyby dojść do wystąpienia ze wskazanym wnioskiem. Wypada odnotować, że tego typu relatywizacja określonego obowiązku organu procesowego (w rozpatrywanych przypadkach obowiązku orzekania na wniosek o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu) nie byłaby zupełnym *novum*, zważywszy na przewidziane w art. 349 k.p.k. związanie wyznaczenia tzw. posiedzenia przygotowawczego z uzasadnionym przypuszczeniem, że w sprawie będzie niezbędne wyznaczenie co najmniej 5 terminów rozprawy. Przyjęcie podobnego rozwiązania w zakresie dotyczącym obowiązku orzekania przez sąd na wniosek adwokata lub radcy prawnego o zwrocie kosztów nieudzielonej pomocy prawnej z urzędu w toku postępowania w danej instancji pozwoliłoby na jego ograniczenie do przypadków, w których byłoby to rzeczywiście uzasadnione prawdopodobieństwem znacznego oddalenia w czasie rozstrzygnięcia w tym przedmiocie w następstwie wydania orzeczenia kończącego postępowanie w danej instancji. Można by w takim rozwiązaniu upatrywać dodatkowego impulsu dla sądu do takiego zorganizowania rozprawy głównej, aby liczba terminów rozprawy nie przekroczyła limitu niosącego ze sobą obowiązek rozstrzygnięcia na wniosek w odniesieniu do kolejnych terminów rozprawy o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych, co sprzyjałoby usprawnieniu procesu karnego. Korekta analizowanej propozycji legislacyjnej we wskazanym kierunku wymagałaby dodatkowego, odrębnego unormowania, na wzór przewidziany w odniesieniu do postępowania cywilnego w art. 108 § 3 zd. drugie KPC w projektowanym brzmieniu, rozstrzygnięcia na wniosek o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu w sytuacjach procesowych, w których następuje cofnięcie wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego z urzędu, np. w związku z uwzględnieniem wniosku o wyznaczenie nowego obrońcy (art. 81 § 2 KPK), lub zwolnienie wyznaczonego z urzędu adwokata lub radcy prawnego z obowiązku obrony (art. 79 § 4 zd. drugie KPK).

Na marginesie powyższych refleksji o charakterze merytorycznym można podnieść pewne zastrzeżenia natury technicznej co do propozycji unormowania ujętej w projektowanym art. 626 § 4 zd. drugie KPK, zwracając uwagę, że w nomenklaturze pojęciowej przyjętej na gruncie ustawy karnoprosesowej „ustanowienie pełnomocnika lub obrońcy” znajduje

odniesienie do tych przypadków, w których umocowanie określonego adwokata lub radcy prawnego do występowania w jednej z tych ról procesowych jest udziałem samej strony procesowej. Dlatego też w ramach proponowanego rozwiązania, zgodnie ze wskazaną nomenklaturą, należałoby przyjąć, że chodzi o wniosek pełnomocnika lub obrońcy wyznaczonego z urzędu. Być może lepiej byłoby też, zamiast mówić o wniosku w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, przyjąć, że chodzi po prostu wniosek o zwrot takich kosztów. Wreszcie można się zastanawiać, czy rzeczywiście konieczne jest podkreślenie w końcowym fragmencie art. 626 § 4 zd. drugie KPK w proponowanym brzmieniu, że zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania. Wydaje się, że to wynika w sposób logiczny z faktu, że zasądzeniu na rzecz obrońcy i pełnomocnika może podlegać tylko taka opłata (wynagrodzenie za pomoc z urzędu), która z jednej strony jest uzasadniona rzeczywiście udzieloną pomocą prawną, z drugiej strony nie została uprzednio zasądzona w innym orzeczeniu rozstrzygającym o kosztach takiej pomocy.

Oprócz przedstawionych dotąd propozycji rozwiązań zawarty w omawianej petycji projekt zmiany art. 626 KPK przewiduje dodanie w tym przepisie § 6, zawierającego unormowanie zaskarżalności postanowienia co do kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego. Unormowanie to stanowi niemal zwierciadlane odbicie uregulowania w kwestii zaskarżalności orzeczenia w przedmiocie kosztów zamieszczonego w art. 626 § 3 KPK w jego obowiązującym brzmieniu. Projekt nie przewiduje zmiany powołanego przepisu. Jeśli weźmie się przy tym pod uwagę, że orzeczeniem w przedmiocie kosztów, o którym w nim mowa, byłoby również, w przypadku wprowadzenia proponowanych zmian normatywnych, postanowienie o zwrocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów lub radców prawnych, to można stwierdzić, że odrębne uregulowanie jego zaskarżalności w art. 626 § 6 KPK jest zbędne i stanowiłoby w istocie przejaw ustawowego *superfluum*. Dlatego też należałoby zrezygnować z propozycji dodania § 6 w art. 626 KPK przy jednoczesnym przeniesieniu unormowania zawartego w § 3 tego przepisu na jego koniec i umieszczeniu pod „§ 5”.

V. Wnioski końcowe

Przeprowadzona analiza aktualnego stanu prawnego i praktyki w kwestii orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów i radców prawnych pozwala na sformułowanie następujących wniosków.

Względem na urealnienie zasady tymczasowego wykładania wydatków, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, przez Skarb Państwa poprzez oderwanie orzeczenia w tej materii od orzeczenia kończącego postępowanie karne i zagwarantowanie w ten sposób adwokatom i radcom prawnym otrzymania w rozsądnym wymiarze czasowym wynagrodzenia za świadczoną przez nich pracę związaną z niesieniem pomocy prawnej z urzędu, przemawia na rzecz przychylenia się do przedstawionej w petycji argumentacji oraz propozycji zmiany normatywnej art. 626 KPK, przewidującej obligatoryjne orzekanie z urzędu o wskazanych kosztach w następstwie zakończenia postępowania karnego w danej instancji (art. 626 § 4 zd. pierwsze KPK w proponowanym brzmieniu).

W zakresie propozycji normatywnej przewidującej orzekanie na wniosek adwokata lub radcy prawnego o zwrocie kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu w toku postępowania w danej instancji (art. 626 § 4 zd. drugie KPK w proponowanym brzmieniu) należałoby rozważyć jej modyfikację, podyktowaną względami pragmatycznymi, która pozwoliłaby ograniczyć uprawnienie do wystąpienia ze wskazanym wnioskiem poprzez jego związanie z określonym limitem terminów rozprawy, po którym mogłoby do tego dojść i tym samym wyłączenia możliwości jego wniesienia, gdy nie znajdowałoby to uzasadnienia w prawdopodobnym, znacznym oddaleniu czasowym rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej z urzędu w następstwie orzeczenia kończącego postępowanie w instancji. Wprowadzenie takiej modyfikacji wymagałoby jednocześnie uzupełnienia zawartości normatywnej art. 626 § 4 KPK w proponowanym brzmieniu o uregulowanie dotyczące rozstrzygnięcia przez sąd na wniosek o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w przypadkach cofnięcia lub zwolnienia adwokata lub radcy prawnego z obowiązku świadczenia takiej pomocy, np. ze względu na ustanie przesłanek obrony obligatoryjnej lub uwzględnienie wniosku o zmianę obrońcy.

Podzielając stanowisko, że orzeczenie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego powinno podlegać zaskarżeniu i kontroli w trybie zażaleniowym, o ile nie wniesiono apelacji (art. 626 § 6 KPK w proponowanym brzmieniu), należy opowiedzieć się za unormowaniem w jednej jednostce redakcyjnej, w sposób całościowy, kwestii zaskarżalności orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Opracował:

dr hab. Jarosław Zagrodnik, r. pr., prof. UŚI